

R A H V U S A R H I I V

HINDAMISOTSUS

Tallinn

07.10.2010 nr 418

Kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikute hindamine arhiiviväärtuse väljaselgitamiseks

I ÜLDOSA

1.1 HINDAMISE EESMÄRK

Hindamise eesmärk on selgitada välja kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikute arhiiviväärtus.

1.2 ALGATAVAD DOKUMENDID

Politseiamet taotles 04.09.2007 kirjaga nr PA3.4-1.21/6847 ja Politsei- ja Piirivalveamet 10.03.2010 kirjaga nr 3.2 -03/11184 politseiasutustes aastatel 1973–2001 lõpetatud kriminaalasja toimikute hindamist nende hävitamiseks eraldamise lubamiseks. Rahvusarhiivi hindamiskomisjon otsustas 08.04.2010 koosolekul viia läbi hindamise kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikute arhiiviväärtuse väljaselgitamiseks.

1.3 HINNATAVA SARJA ÜLEVAADE JA KOOSSEIS

Hindamisele kuuluvad [alates 1991. a kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikud](#).

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) §-des 200–205 sätestatud korras lõpetatakse kriminaalasi uurimisasutuse määruse alusel ja prokuratuuri loal või prokuratuuri määrusega. KrMS § 31 lg 1 alusel on uurimisasutused oma pädevuse piires politseiasutus, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet ning Sõjaväepolitsei.

Kriminaalmenetlus lõpetatakse, kui ilmnevad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud (KrMS § 199 lg 1):

- 1) puudub kriminaalmenetluse alus;
- 2) kuriteo aegumistähtaeg on möödunud;
- 3) amnestiaakt välistab karistuse kohaldamise;
- 4) kahtlustatav või süüdistatav on surnud, välja arvatud juhul, kui menetlus kriminaalasjas on vajalik surnu rehabiliteerimiseks;
- 5) samas süüdistuses on sama isik süüdi mõistetud või tema suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud.

Kriminaalmenetlust ei alustata, kui kahtlustatava kinnipidamine asendatakse vastavalt seadustiku §-le 219.

Samuti võib kriminaalmenetluse lõpetada otstarbekuse kaalutlusel (oportuunidipõhimõttel), mille kohaselt menetluse lõpetamise aluseks võib olla:

- 1) süüdlase iga;
- 2) avaliku menetlushuvi puudumine ja vähene süü;
- 3) karistuse ebaotstarbekus;
- 4) rahvusvaheline karistusõigus;
- 5) tegevkahetsus riigivastase süüteo puhul.

Kuni 01.07.2004 kehtinud Kriminaalmenetluse koodeksi § 5 järgi tuli kriminaalasi lõpetada:

- 1) kui puudub kuriteosündmus;
- 2) kui teos puudub kuriteokoosseis;
- 3) kui aegumistähtaeg on möödunud;
- 4) kui amnestiaakt kõrvaldab karistuse kohaldamise toimepandud teo eest, samuti üksikutele isikutele armuandmise korral;
- 5) isiku suhtes, kes pole ühiskonnaohtliku teo toimepanemise momendiks jõudnud vanusesse, mille saabumisel seaduse kohaselt on võimalik kriminaalvastutus;
- 6) kannatanu leppimise korral süüdistatavaga kriminaalkoodeksi §-des 113, 129 lg 1 ja 130 ettenähtud kuritegudes, välja arvatud käesoleva koodeksi §-s 95 lg 2 ettenähtud erandid;
- 7) kannatanu kaebuse puudumisel, kui kriminaalasi võib algatada ainult tema kaebuse alusel;
- 8) isiku surma korral, välja arvatud juhul, kui menetlus kriminaalajas on vajalik surnu rehabiliteerimiseks või teise isiku suhtes kriminaalasi uuendamiseks uute asjaolude avastamiseks;
- 9) isiku suhtes, kelle kohta on jõustunud kohtuotsus samas süüdistuses või kohtumäärus kriminaalasi lõpetamise kohta samal alusel;
- 10) isiku suhtes, kelle kohta samas süüdistuses on juurdlusasutuse, uurija või prokuröri tühistamata määrus asja lõpetamise kohta, välja arvatud juhul, kui kohus, kelle menetluses on kriminaalasi, on tunnistanud vajalikuks asi algatada.

Kriminaalasi kohtueelsel menetlemisel avatakse kriminaaltoimik, kuhu kogutakse dokumendid toimepandud või kavandatud kuriteo kohta, kuriteo sooritanud isikute kohta ja kohtueelse menetluse käigu kohta. Kriminaaltoimiku koostamise eesmärk on anda kaitsjale, prokuröri ja kohtunikule otsuste langetamiseks vajalikku infot kriminaalasi tõendite, nende kogumise seaduslikkuse ja kurjategija isiku kohta. Kriminaaltoimiku maht ulatub 25-st leheküljest lihtsate varguste korral kuni 9000 leheküljeni keeruliste majanduskuritegude puhul. Üldjuhul hõlmab üheepisoodiline toimik 40–100 dokumenti ehk 80–200 lehekülge ja mitmeepisoodiline toimik 200–300 dokumenti ehk 400–600 lehekülge.

Kriminaalasi toimikud võivad sisaldada järgmisi dokumente: avaldus kriminaalmenetluse alustamiseks; kriminaalasi menetlemise määrused (menetluse võtmine, peatamine, uuendamine, lõpetamine); isiku kinnipidamise ja vahistamisega seotud määrused; uurimise määrused (läbiotsimine, võetus, võrdlusmaterjali võtmine); staatuse määrused (kahtlustatavaks, kannatanuks, süüdistatavaks jms tunnistamine); ekspertiisimäärused; uurija tegevust kajastavad protokollid (kinnipidamine, läbiotsimine, ülekuulamine, võetus, vaatlus); tutvustamisprotokollid; väärteprotokollid; õiendid määruste ja protokollide täiendamise kohta; süüdistuskokkuvõtted; teated ja teatised kriminaalast (alustamine, tagaotsimistoimiku olemasolu jms); ettekanded kriminaalasi kulgemise kohta (jälitusülesande täitmine, läbiotsimise mittetoimimine jms); ettekanded, teated ja aktid õigusrikkumistest ning õnnetustest, skeemid; ettekanded isikuga seotud toimingute kohta (kinnipidamine, sundtoomine jms); väljavõtted karistusregistrist; ärakirjad varasematest kohtuotsustest; isiku tuvastamise aktid; iseloomustused,

personaliankeedid, tõendid isiku majandusliku olukorra kohta; seletuskirjad; kutsed; korraldused ja resolutsioonid; õiendid uurimistegevuse kohta (menetluse kulgemine, kutse üleandmine jms); nõudekirjad; kaas- ja saatekirjad; kviitungid jt.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse (VV) 30.07.2004 määruse nr 261 "Kriminaaltoimiku arhiivimise kord ja toimiku säilitamise tähtajad pärast kriminaalmenetluse lõpetamist" §-le 4 kuuluvad nimetatud kriminaaltoimikud arhiveerimisele ja säilitamisele uurimisasutuse arhiivis. Kuni VV 30.07.2004 määruse nr 261 vastuvõtmiseni puudus ühtne regulatsioon säilitustähtaegade määramisel. Politseiametis lähtuti NSVL Siseministeeriumi 10.08.1988 määrusest nr 172, mille järgi alla 2 aastase vabadusekaotusega karistatavate kuritegude puhul oli lõpetatud kriminaalasja säilitustähtaeg 3 aastat ja alla 5 aastase vabadusekaotusega karistatavate kuritegude puhul 5 aastat. Üle 5 aastase vabadusekaotusega karistuse puhul tuli kriminaalasja säilitada 10 aastat. 2004. aasta määrusega kehtestati kriminaaltoimikute säilitamise ühtsed tähtajad (10 ja 15 aastat) vastavalt lõpetamise alustele, mis tulenevad eelkõige Karistusseadustiku §-s 81 sätestatud süüteo aegumisest.

II HINDAMISE LÄBIVIIMINE

2.1 HINDAMISE ALUSDOKUMENDID

Hindamisel lähtuti:

- Kriminaalmenetluse koodeksist (RT I, 1995, 6-8, 69);
- Kriminaalmenetluse seadustikust (RT I 2003, 27, 166);
- Kriminaalkoodeksist (RT 1992, 20, 287 ja 288);
- Karistusseadustikust (RT I 2001, 61, 364);
- Vabariigi Valitsuse 30.07.2004 määrusest nr 261 "Kriminaaltoimiku arhiivimise kord ja toimiku säilitamise tähtajad pärast kriminaalmenetluse lõpetamist";
- Riigikontrolli kontrollaruandest nr 2-5/03/133, 21.11.2003 "Kuritegude kohtueelne menetlemine".

Hindamise läbiviimise aluseks olid arhiiviseadus, arhiivieeskiri ja Rahvusarhiivi hindamispoliitika- ja strateegiaga sätestatud hindamiskriteeriumid (riigiarhivaari 15.02.2010 käskkiri nr 10).

2.2 HINDAMISE KÄIK

Hindamise viisid läbi Riigiarhiivi järelevalveosakonna inspektor Külli Niidassoo ja Harju Maa-arhiivi maa-arhivaar Mare Rasva. Hindamise käigus vesteldi Politsei- ja Piirivalveameti kriminaalosakonna arendusbüroo analüüsitalituse juhtivspetsialisti Kersti Jundase, dokumendihaldusbüroo arhiivitalituse juhataja Anu Lõhkivi ja juhtivspetsialisti Elvi Koptiga.

ENSV Siseministeeriumi fondi nr 19 "Lõpetatud kriminaalasjade kollektsioon" kuulunud toimikud aastatest 1945–1991 hinnati Riigiarhiivi 02.11.2004 hindamisotsusega nr 570, mille alusel said arhiiviväärtuse tapmisega seoses avatud aastatel 1945–1954 lõpetatud kriminaaltoimikud, kuna need on loodud ajalooliselt pöördelisel perioodil. Ülejäänud kriminaaltoimikute seast võeti näidised. Riigiarhiivi 11.09.2006 hindamisotsusega nr 485 otsustati, et lõpetatud kriminaaltoimikud aastatest 1984–1997 ei oma arhiiviväärtust. Maa-arhiivides on antud politseiprefektuuride kriminaaltoimikute hindamise käigus arhiiviväärtus näidistele.

Hindamise tulemusena selgitati välja, et lõpetatud kriminaaltoimikud ei oma pärast säilitustähtaja

möödumist enam praktilist väärtust. Karistusseadustiku § 81 järgi on I astme kuriteo lõpetatud kriminaalasja aegumistähtaeg 10 aastat ja II astme kriminaalajal 5 aastat. Aegumisega seoses lõpetatud kriminaaltoimikuid tuleb säilitada alates lõpetamisest: I astme kuriteo puhul 15 aastat ja II astme kuriteo puhul 10 aastat. Seega on kriminaaltoimikute säilitamise aeg piisav isikute õiguste tõestamiseks ja neis sisalduva teabe kasutamiseks kriminoloogia alase uurimistöo ja õppe otstarbel. Ajaloolise väärtusega teavet võivad sisaldada lõpetatud kriminaaltoimikud, kui kriminaalasi on puudutanud avaliku elu tegelast või sündmust, mis on pälvinud avalikkuse kõrgendatud tähelepanu.

III KOKKUVÕTE

3.1 HINDAMISOTSUS

Hindamise tulemusena otsustati, et arhiiviväärtuse saavad alates 1991. aastast kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikud juhul, kui kriminaalasi on puudutanud avalikkuse erilise tähelepanu pälvinud sündmust ja kriminaalasja menetlemisel on kaasnenum kõrgendatud avalik huvi.

Ülejäänud alates 1991. aastast kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikutel puudub arhiiviväärtus.

Otsus kehtib etteulatuvalt ka loodavate kriminaaltoimikute kohta, mis lõpetatakse kohtueelses menetluses.

3.2 HINDAMISOTSUSE RAKENDAMINE

Enne 1991. a kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikute hävitamiseks eraldamisel tuleb taotleda avalikult arhiivilt hindamisotsust.

Lõpetatud kriminaaltoimikuid säilitavad uurimisasutused võivad arhiiviväärtust mittesaanud kriminaaltoimikud hävitada pärast säilitustähtaja möödumist käesoleva hindamisotsuse alusel, dokumenteerides hävitamise hävitamisaktis.

Uurimisasutused töötavad välja ja kehtestavad korra, kuidas toimub nende poolt väljavalitud arhiiviväärtuslike kriminaaltoimikute tähistamine, hoidmine ja kasutamine kuni nende üleandmiseni avalikku arhiivi.

Toiv Jullinen
Rahvusarhiivi
hindamiskomisjoni esimees

Hanno Vares
Rahvusarhiivi
hindamiskomisjoni sekretär

Külli Niidassoo
Riigiarhiivi
järelevalveosakonna inspektor